

OPEN ACCESS

*Corresponding author

Murtadha Saifuldeen Najmuldeen
najmuldeen.murtadha@su.edu.krd

RECEIVED :06 /01/2025

ACCEPTED :25/03/ 2025

PUBLISHED :15/06/ 2025

Divan-ı Âşık Ömer’de Dudak Uyumu

Murtadha Saifuldeen Najmuldeen / Türk Dili Bölümü, Diller Fakültesi, Selahattin Üniversitesi - Irak

Goran Salahaddin Shokor / Türk Dili Bölümü, Diller Fakültesi, Selahattin Üniversitesi - Irak

Anahtar Kelimeler:

Âşık Ömer,
Osmanlı Türkçesi,
Dudak Uyumu,
Kelime Tabanları.

Özet

Âşık Ömer, XVII. asırda yaşamış halk şairliğiyle bilinen dönemin en önemli şairlerin arasında yer almaktadır. Şair, halk şiirini ele almasıyla birlikte aynı zamanda yaşadığı dönemin divan şairleri tarzında aruz ölçüsüyle şiir yazdığını eserlerinde açık bir şekilde görebiliriz. Âşık Ömer’in kaleme aldığı başka divanları da bulunmaktadır. Ayrıca, Orhan Yavuz ve Yakup Karasoy’un yanımlamış oldukları “Âşık Ömer Divanı” adlı çalışması ile birlikte eseri ve yazarını tanıtmak için büyük katkıda bulunmuş-lar. Bu, hem Türk dili ve hem Türk edebiyatı dünyası için oldukça önem sunar. Eserin içeriği dini ve aşk gibi konular içermektedir. Aynı zamanda şiirlerin tümü aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Dönemin dil özellikleri şiirlerde açık bir şekilde görülmektedir. Bizim bu eserdeki inceleme konumuz dudak (düzlük-yuvarlaklık) uyumu-dur. Bundan hareketle, çalışmamızda sadece fiillerdeki ses olayları düzlük-yuvarlaklık bakımından ele alınmıştır. Bu çalışmamız, *Düz Tabanlı Kelimelerde Yuvarlak Ünlülü Ekler*, *Yuvarlak Tabanlı Kelimelerde Düz Ünlülü Ekler*, *Yuvarlak Tabanlı Kelimelerde Yuvarlak Ünlülü Ekler*, *Düz Tabanlı Kelimelerde Düz Ünlülü Ekler* gibi dört başlık altında incelenmiştir.

About the Journal

Zanco Journal of Humanity Sciences (ZJHS) is an international, multi-disciplinary, peer-reviewed, double-blind and open-access journal that enhances research in all fields of basic and applied sciences through the publication of high-quality articles that describe significant and novel works, and advance knowledge in a diversity of scientific fields. <https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/JAHS/about>

1. Giriş

XVII. asır Türk edebiyatı tarihinde, ozanlık geleneğinden âşıklık geleneğine geçişin yaşandığı ve saz şairlerinin divan edebiyatı tesirinde şiirler söylemeye başladığı bir dönem olarak bilinir. Divan edebiyatının en önemli şairlerinin yetiştiği bu dönemde, Âşık Ömer, âşıklık geleneğinin en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. (Çavdar, 2022, s. 502). Âşık Ömer şiirlerinde genellikle “Ömer” ve “Âşık Ömer” olmak üzere “Adlı”, “Derviş Nihani”, “Vehbi”, mahlaslarını da kullanmıştır. Âşık Ömer’in 1619 ya da 1621 yılları arasında Konya’da doğduğu ve büyük olasılıkla 1707 İstanbul’da vefat ettiği bilinmektedir. (Karasoy, Y.; Yavuz, O., 2010, s. 72).

Saz şairliğiyle ve şiirleriyle zirvede yer alan Âşık Ömer, yaşadığı dönemde aruz ölçüsüyle yazmış olduğu şiirleri dil ve üslup açısından âşık şiirinin genel durumundan farklı değildir. (Temizkan, 2007, s. 13). Âşık Ömer, genellikle bir halk şairi olarak bilinmektedir. Ancak şiirlerine bakıldığı zaman kendisinin iyi bir medrese eğitimi aldığı ve divan şairleriyle boy ölçüşecek bir düzeyde aruz ölçüsüyle şiirler yazdığı anlaşılmaktadır. (Yavuz, O.; Küçükballı, F., 2020, s. 287).

Âşık Ömer’in Sadettin Nüzhet Ergun tarafından incelenen şiirlerine baktığımızda şairin İstanbul halk yazı Türkçesini kullanmış olduğunu görebiliriz. Ayrıca şairin İslâm ile ilgili ilimlerini, peygamber öykülerini, biraz da olsa tasavvufu, şiire olan bağlılığı, yeteneği ve kendisine yol gösteren “Şerifi” adlı üstâdın etkisi ile kısa bir süre içerisinde Divân edebiyatında tanınmasına neden olmuştur. (Çelepi, 2005, s. 9)

Şairin rastlanan bazı divan nüshalarından aşağıdakilerden ibarettir:

1. İstanbul Yahya Efendi Dergâhı Nüshası

2. Mevlânâ Müzesi Müzelik Eserler Bölümü Nüshası

3. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Nüshası (Karasoy, Y.; Yavuz, O., 2003, s. 179)

Âşık Ömer’in divanında “koşmalar, semailler, gazeller, murabbalar, muhammesler, müseddesler, müstezadlar, destanlar, şarkılar, muammalar, beyitler, müfredler, tekerlemeler,” gibi nazım şekilleri bulunmaktadır. (Temizkan, 2007, s. 13).

Yapısal olarak Türk dilinin geçirmiş olduğu ses değişmeler ve gelişmeler, tercüme veya telif metinlerden hareket edilerek açıklığa kavuşturulabilir. Ancak genellikle metinleri takip etme konusunda Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi, Eski Türkiye Türkçesi döneminden daha karanlıktır. Şundan dolayı ki Batı Türkçesinin bu dönemde harekeli metinlerin sayısı yok denecek kadar azalmış, Arap harflerinin metinlerdeki kullanım şekline bakılırsa eğer Türkçenin seslerini ifade etmede yetersiz kaldığını; kalıplaşmış imla yaygınlaştığını, gerçek söyleyiş imlaya yansıtılmadığı görülmektedir. (Sır Dünder, 2015, s. 103). Develi, Eski Türkiye Türkçesinin XVI. yüzyılın başlarına kadar dudak uymunun olmadığını, XVI. yüzyılın yarısından XVII. yüzyılın ortalarına kadar gelişme başladığı görüşündedir. (Murad, 2017, s. 690).

Türkçede yuvarlak ünlülerden sonra yuvarlak ünlü, düz ünlülerden sonra düz gelmesi olayına dudak uyumu veya düzlük-yuvarlaklık denir. Bundan dolayı Türkçe’nin en önemli özelliklerinden birisi de dudak uyumudur. Bu özellik genellikle Eski Türkçede büyük oranda olduğu gibi korunmuş, ama Batı Türkçesinde ise bu uyum bozulmaya doğru bir yol almıştır. Bunun sebebi ise birçok fonetik etkileri yatmakla birlikte bazı kelimelerde herhangi bir sebebe bağlı kalmadan uyumu bozucu yuvarlaklaşma şekillerinin de (deyü, artuğ...vd.) olduğu görülmektedir. (Yavi, 2020, s. 62).

Âşık Ömer’in hayatını, edebi kişiliğini ve özellikle divanını incelemek hem halk hem de divan edebiyatına büyük bir zenginlik kazandıracağını düşünüyoruz. Çünkü yaşadığı döneme şairliğiyle damga vuran ve iz bırakan şair, halkın bir şairi olmaktan ziyade bir divan şairi ünvanını kazandığını görebiliriz. Bütün bunları göz önünde bulundurarak hem dil hem de edebiyat alanında çalışanlarına büyük bir katkı sağlayacaktır.

2. Yöntem

Bu çalışmamız için literatür taramasına başvurmuş olduk. Konu hakkında yapılmış makale, kitap, tez gibi çalışmalarından yararlanıp makalemizi zenginleştirmeye çalıştık. Literatür taraması yaparken dönemin dil özellikleriyle uyum sağlayan kaynakları seçmeye ve incelemeye daha çok önem vermiş olduk. Bununla birlikte eseri incelerken XVII. asrın ek kullanımında genel olarak bir uyumsuzluk söz konusudur. Bu da divan edebiyatının o dönemde bir geçiş safhası aşımada olduğunu görebiliriz.

3. Dudak (Düzlük-Yuvarlaklık) Uyumu

Dudak uyumu için “küçük ünlü uyumu”, “düzlük-yuvarlaklık uyumu” gibi kavramlar da kullanılmaktadır. (Sır Dünder, 2015, s. 104). Banguoğlu, dudak uyumunu: “Türkçede yalın ya da ekler ile uzatılmış bir kelimenin ikinci ve daha sonraki hecelerinde mevcut olan dar ünlüler kendilerinden önceki hecede yuvarlak veya düz bir ünlü mevcut olmasına göre yuvarlak ya da düz olurlar” biçiminde tanımlamıştır. (Banguoğlu, 1959, s. 137).

Dudak uyumunun gelişme aşamaları, Eski Türkiye Türkçesi döneminin sonu ile Klasik Osmanlı Türkçesi döneminin ilk zamanlarında başlamış; Orta Osmanlı Türkçesi döneminde hızlı bir şekilde gelişim sağlamış; XVIII. yüzyılın sonlarında ise gelişimini tamamlamıştır. (Sır Dünder, 2015, p. 105). Osmanlı Türkçesinde, Eski Anadolu Türkçesinde her zaman yuvarlak veya düz ünlülü olan ekler uyuma girmişlerdir. (Yavi, 2020, s. 64).

3.1. Düz Tabanlı Kelimelerde Yuvarlak Ünlülü Ekler

3.1.1. Geniş Zaman Eki [-ur / -ür]

Eski Türkçede kullanılan *-ur -ür* geniş zaman eki (Çürük, Y.; Erkinay Tamtamış, H. K., 2022, s. 1145) ekin aynı yuvarlak şekliyle metnimizde yer almıştır: *bil-ür-sin* 5a/11, 7b/3, 25b/7, *bil-ür* 26b/5, 6a/8, *bil-ür-dim* 39a/11, *bil-ür-em* 12a/10, *şalın-ur* 16b/7, 15b/6, 13a/7, *gel-ür* 23b/12, 25a/7, 6b/6, *gel-ür-siñ* 14a/6, *diñlen-ür* 7a/2, *iriş-ür* 27b/1, 15b/10, *kal-ur* 32a/9, 2b/8, *çekil-ür* 35b/18, *tağıl-ur* 38a/11, *yıkıl-ur* 5b/1, *yazıl-ur* 6b/9, 16a/7, 7a/1, *barış-ur* 7b/11, *kesil-ür* 10b/11, *taayan-ur* 9b/11, *çevril-ür* 17b/1, 17b/2, *açıl-ur* 7a/5.

Ayrıca, Orhun ve Uygur Türkçesinde kullanılan *-yür* geniş zaman eki metnimizde de kullanılmıştır. *-yür* eki, aslında koruyucu ünsüz /y/ ile *-ur* ekinden oluştuğu ifade edilmektedir. Harezmi sahasında şimdiki zaman, geniş zaman “-r, -ur, -ar” ekleriyle ifade edilir. Bundan dolayı şimdiki zaman eki *-yoru* ya da *-yorur*’dır. (Türk, 1999, s. 295,296). Metnimizdeki örnekler: *ide-y-ür* 22a/10, *elvirme-y-ür* 29b/4, *geze-y-ür* 13a/7, *iste-y-ür-siñ* 16b/1, *kıla-y-ur* 17a/1.

3.1.2. Emir Kipi Eki [-sun / -sün]

Köktürkçe’den beri yuvarlak şekliyle kullanılan *-sun* emir kipi eki, Eski Anadolu Türkçesinde *-sun* olarak yuvarlak şeklinde devam etmiş. (Eker, 2010, s. 380). Metnimizde de kullanılan emir kipi eklerinin yuvarlak olması, hala Eski Anadolu Türkçesi’nin etkisinde kaldığının göstergesidir: *eyle-sün* 16a/4, 27b/2, 17b/8, 17b/9, 17b/11, 21b/6, *bil-sün* 26b/9, 3a/2, 10b/9, 10b/10, 13a/4, *şakla-sun* 17b/14, 13b/6, *git-sün* 10a/2, *gitme-sün* 17b/12, *yan-sun* 23a/10, *ağla-sun* 16a/3, *yaşa-sun* 17a/9, *itme-sün* 17b/10, *çek-sün* 21a/9, *sevin-sün* 25a/1, *gel-sün* 27a/5, *gelme-sün* 7a/11, *dilen-sün* 34a/7, *yap-sun* 37b/2, *virme-sün* 6a/8, *olsunlar* 5a/4.

3.1.3. Sıfat-Fiil Eki [-duk / -dük, -duğı / -dügi]

Geçmiş zaman sıfat-fiil (partisip) ekini bildirir. Ünlüleri, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi Osmanlı Türkçesinin gelişim sürecinde kimi zaman yuvarlak şekliyle kullanılmıştır. (Timurtaş, 1976, s. 351). Metnimizde geçen örnekler: *n’eyle-dügi-n* 18b/6, *n’i-dügi-n* 18b/7, 18b/6, 18b/9, 18b/11, 19a/2.

3.1.4. Zarf-Fiil Eki [-up / -üp]

Eski Türkçede en çok kullanılan zarf-fiil eklerinden biridir. Eski Türkçede sadece *-p* biçimindedir. Fakat ek Osmanlı Türkçesinde yuvarlak *-up* şekliyle kullanılmaya devam edilmiştir. (Ergin, 2000, s. 341). Metnimizdeki örnekler: *id-üp* 8a/8, 9b/3, 11a/4, 12b/11, 16a/8, 18a/13, 18b/7, 19b/7, 20b/1, 21b/4, 22b/7, 23a/2, 23b/11, 24a/10, 25b/2, 24b/2, 36b/7, 25b/13, 3b/8, 6a/4, 4b/13, *gel-üp* 11a/5, 16a/9, 37b/14, 9b/2, 11a/7, 15b/10, *vir-üp* 9b/10, 39a/6, *virme-y-üp* 25b/2, *eyle-y-üp* 23b/5, 5a/9, 8a/4, 36b/7, 14a/4, *ağla-y-up* 24a/7, 29b/7, *ağlad-up* 23b/3, 11a/1, 26a/10, *aç-up* 24a/9, 24b/1, *bırağ-up* 24b/5, *bakma-y-up* 24b/7, *tart-up* 12b/3, *şalın-up* 16a/10, *gez-üp* 19b/2, 12b/8, *begen-üp* 22a/9, *okı-y-up* 23a/5, *şaç-up* 24a/9, *bil-üp* 24b/10, *eksil-üp* 25a/14, *artır-up* 25b/1, *ye-y-üp iç-üp* 15b/9, 27a/8, *kına-y-up* 27a/9, 15b/10, 39a/5, *kal-up* 28a/3, *depred-üp* 30a/1, *kılma-y-up* 30a/9, *yat-up* 35b/7, *işid-üp-dür* 2a/1, *çek-üp* 3a/10, 15a/11, *çalın-up* 6a/2, *de-y-üp* 6a/2, *ezberle-y-üp* 6a/9, *bağla-y-up* 7a/4, 9b/1, *al-up* 7a/9, *şan-up* 9b/10, *kaşa-y-up* 9b/11, *ağ-up* 14a/2, 35b/19, *giyin-üp* 15b/2, *çoğal-up* 22a/11.

3.1.5. Ettirgenlik Eki [-r]

Köktürkçe’de *-gur*, Eski Anadolu Türkçesinde *-ur* yuvarlak şekliyle yazılan ettirgenlik eki, XVII. yüzyılın başında Osmanlı Türkçesinde de aynı şekilde kullanılmaya devam edilmiştir. (Şehin, 2003, s. 72). Ancak Oğuz boyları dilinde “g” ünsüzü kullanımdan düşmüştür. (Eker, 2010, s. 381). Metnimizde fiilden fiil yapma eki olarak bilinen *-r* ettirgenlik eki yuvarlak şekliyle yazılmıştır: *iç-ür-diñ* 23b/3.

3.2. Yuvarlak Tabanlı Kelimelerde Düz Ünlülü Ekler

3.2.1 Duyulan Geçmiş Zaman Eki [-miş]

“Nakli mazi” olarak da bilinen duymalı veya görülmeyen geçmiş zaman eki *-miş*, Eski Türkçe ve Anadolu Türkçesinde düz şekilleri mevcuttur. (Özdemir, 1968, s. 182). *düş-miş-em* 11b/11, 20b/10, 39a/9, 11b/11, *buyur-mış* 7a/1, *tut-mış* 17a/1, *ög-miş* 21a/5, *ol-mış-am* 23b/2, *ol-mış* 21a/6, *dön-miş* 34a/17, *görme-miş-em* 12a/1, *şoyun-mış* 11a/8.

3.2.2. Görülen Geçmiş Zaman Eki [-di]

Metnimizde *-di* görülen geçmiş zaman eki yuvarlak tabanlı kelimelerde düz ünlülü şekilleri bulunmaktadır: *ol-dı* 19a/1, 6a/7, 8a/3, 8b/10, 10a/1, 10b/2, 10b/11, 11b/7, *götür-di* 9b/1, 9b/2, *düş-di* 4a/12, 6a/7, 25a/14, *tuyul-dı* 19b/8, 12b/11, *yütür-di-m* 24b/9, *tur-dı-ñ* 35b/11, *unut-dı* 35b/17, *tol-dı* 38b/10, 32a/7, *tol-dı-m* 38a/14, *büyüt-di-m* 4a/9, *güldür-di* 4b/8, *koş-dı* 9b/1, *görün-di* 10b/1, *sür-dil-er* 10a/9.

3.2.3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiil Eki [-icek, -ıcak]

Eski Anadolu Türkçesinde de olduğu gibi düzlük-yuvarlaklık uyumu sağlam olmayan eklerden birisi de *-icek*, *-ıcak* gelecek zaman ekidir. (Alanezi, Lana; Yalkın, Ali Osman, 2023, s. 101). Ek kimi kaynaklarda zarf-fiil eki olarak gösterilmektedir. (Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine, 2002, s. 484). Metnimizde tek bir örneğe rastlanmaktadır: *gör-icek* 33b/11.

3.2.4. Oldurganlık Eki [-dır]

Eski Anadolu Türkçesinde kimi zaman düz ünlü, kimi zaman yuvarlak ünlü şekli ile oldurganlık fiil çatısı ekleri kullanılmıştır. (Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Fiillerin Tasnifi, 1999, s. 36). Fakat metnimizde ise sadece düz ünlülü şekilleri bulunmaktadır: *öl-dir-üp* 13a/10, 20b/2, *öl-dir-mek* 23b/7, *tol-dir-up* 24b/3.

3.2.5. Oldurganlık Eki [-ir]

Çatı fiillerin türlerinden olan oldurganlık, Eski Anadolu Türkçesinde umumiyetle yuvarlak ünlülü -*ür* şekliyle kullanılırdı. (Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Fiillerin Tasnifi, 1999, s. 36). XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesinde ise düz ünlülü şekliyle kullanıldığını görmekteyiz: *düş-ir-üp* 24b/7.

3.2.6. Edilgenlik Eki [-ıl]

Eski Türkiye Türkçesinden beri ek düzleşerek uyumdan uzaklaşmıştır. Osmanlı Türkçesinde XVII. yüzyılda belli bir orana kadar kelime tabanı ile uyum sağlamış olsa bile yine de dudak uyumu sağlam değildir. (Kartallıoğlu, 2011c, s. 192). Metnimizdeki örnekler: *tut-ıl-ur* 19a/8, *boz-ıl-up* 22a/7.

3.2.7. Dönüşlülük Eki [-ın]

Eski Türkiye Türkçesinde /n/ diş ses biriminin etkisiyle düzleşerek dudak uyumu bozulmuştur. (Sır Dünder, 2015, s. 110). *bul-ın-ur* 5a/11, 20b/7, 39a/4, *gör-in-ür* 25a/16, 12b/1, 33a/7, 12a/12, *ol-ın-ur* 39a/4.

Nadir durumlarda ekin yuvarlaklaştığı da görülmektedir. (Develi, 1995, s. 124). Metni-mizde uyuma giren tek bir örnek var: *gör-ün-di* 10b/1.

3.2.8. Görülen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiil Eki [-dık, -dik]

Eski Türkçede *-duk* yuvarlak şekliyle kullanılmıştır. Metnimizde ise eklerin bazıları düz ünlülüdür: *ol-dığı* 18b/10, *ol-dığı-m* 28b/4, 28b/5, *ol-dığı-ñ* 19b/6, 39b/8, 39b/9, 39b/10, *gör-digi-me* 20a/3, *gör-digi-n* 9b/10, 10b/5, *şun-dığı* 40b/1.

3.2.9. Fiilden Fiil Yapan Ek [-ış]

Eski Türkçede dudak uyumuna bağlıdır. Eski Türkiye Türkçesinde ise umumiyetle düz ünlülüdür. (Sır Dünder, 2015, s. 111). Metnimizde ise hem düz hem yuvarlak ünlülü örnekleri mevcuttur: Yuvarlak tabana gelen düz ünlülü ek: *tut-ış-up* 26a/9.

Ayrıca, tek bir örnekte yuvarlak tabana gelen yuvarlak ünlülü ek örneği bulunmaktadır: *döñ-üş-ürsem* 15/5.

3.3. Yuvarlak Tabanlı Kelimelerde Yuvarlak Ünlülü Ekler

3.3.1. Duyulan Geçmiş Zaman Eki [-miş]

Eski Türkçede umumiyetle düz ünlülü *-miş*, *-miş* ekleri kullanılmıştır. Nadir olarak da yuvarlak kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde de ek düz ünlülü haliyle kullanılmış. (Özdarendeli, 2005, s. 77). Metnimizde ise hem düz hem yuvarlak şekli kullanılmıştır: *düş-müş-em* 9a/5.

3.3.2. Görülen Geçmiş Zaman Eki [-du, -dı]

Metnimizde geçen görülen geçmiş zaman ile ilgili örnekler: *okudum* 13a/4, *oldum* 34a/9, *şoydum* 4a/10, *uyutdum* 4a/9, *buldum* 6a/9, *kıydum* 14b/7.

3.3.3. Geniş Zaman Eki [-yür, -r]

Eski Türkçede kullanılan *-ur -ür* geniş zaman eki, aynı yuvarlak şekliyle metnimizde kullanılmıştır. (Çürük, Y.; Erkinay Tamtamış, H. K., 2022, s. 1145). Metnimizde geçen örnekler *ol-ur-mış* 20a/3, *ol-ur-sıñ* 29a/7, *bul-ur-sıñ* 26a/7, *yüt-ür-dim* 24b/9, *oğur* 30a/1.

Aynı zamanda Orhun Türkçesinde kullanılan *-yür* geniş zaman eki metnimizde de kullanılmıştır. *-yür* eki, aslında koruyucu ünsüz /y/ ile *-Ur* ekinden oluştuğu ifade edilmektedir. (Türk, 1999, s. 295,296). Metnimizdeki örnekler: *sürme-y-ür* 16b/9.

3.3.4. Emir Kipi Eki [-sun]

Eski Anadolu Türkçesinde III. tekil şahıslara gelen *-sun* emir kipi eki yuvarlak şekillidir. (Eker, 2010, s. 380). XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesinde de aynı şekilde devam etmiş. Metnimizde yer alan örnekler: *söyle-sün* 27b/3, *bulma-sun* 25b/9, 7a/11, *olma-sun* 28a/6, 7a/10.

3.3.5. Zarf-Fiil Eki [-up]

Eski Türkçede en çok kullanılan zarf-fiil eklerinden biridir. Eski Türkçede sadece *-p* biçimindedir. Fakat ek Osmanlı Türkçesinde yuvarlak *-up* şekliyle kullanılmaya devam edilmiştir. (Ergin, 2000, s. 341). *turma-y-up* 22a/3, 39b/11, *şoyun-up* 28b/5, 25a/17, 15a/11, *yu-y-up* 29b/3, *ol-up-dur* 38a/13, 28a/10.

3.3.6. Dönüşlülük Eki [-ın]

Eski Türkçede dudak uyumuna bağlı olan bu ek, Eski Türkiye Türkçesinde /n/ dış ses biriminin etkisiyle düzleşmiş ve dudak uymunun dışına çıkmıştır. (Sır Dünder, 2015, s. 110). Metnimizde dudak uyumuna bağlı olan dönüşlülük ekleri ile ilgili örnekler: *oku-n-ur* 6b/9, *ög-ün-sün* 18a/9.

3.3.7. Emir Kipi

Ek almadan kullanılan 2. tekil şahıs emir kipinde kelimedede uyumsuzluk söz konusudur: *yüri* 18b/9, 18b/10.

3.4. Düz Tabanlı Kelimelerde Düz Ünlülü Ekler

3.4.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki [-di]

Ekin ünsüzü her daim d (sedalıdır). (Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, 2011, s. 89). Eski Anadolu Türkçesinde ekin düz ünlülü şekli kullanılmıştır. (Yavi, 2020, s. 71). XVII. yüzyılın başında Osmanlı Türkçesinde aynı şekilde devam etmiştir. Metnimizdeki örnekler: *it-di* 1b/5, 23b/5, 4b/10, 4b/11, 12a/4, 17a/10, 18a/3, 18b/10, 28b/2, 30a/3, 32a/10, *it-di-ñ* 7a/9, 3b/9, 34b/20, *it-di-m* 5a/8, 23a/4, 34b/20, *it-di-ñiz* 12b/8, *itme-di* 5a/9, *di-di-m* 5a/10, 22a/1, 25a/6, *ir-di* 12a/7, *vir-di-m* 7b/3, 19a/4, 19a/11, 23b/4, 27b/11, 29b/9, 37b/4, *iriş-di-ñ* 22a/8.

3.4.2. Duyulan Geçmiş Zaman Eki [-miş]

Bu ek, Eski Anadolu Türkçesinden sonra Osmanlı Türkçesinin ilk devrelerinde düz şekliyle devam etmiştir. (Yavi, 2020, s. 72). Metnimizde de düz ünlülü şekillerinin kullanıldığı örnekler: *it-miş* 7b/7, 6b/4, 21a/6, 34b/18, *şalvir-miş* 6b/5, *iriş-miş-iz* 10a/7, *vir-miş-dir* 32a/5.

3.4.3. Geniş Zaman Eki [-r]

Metnimizde geniş zaman olumluluk halini bildiren örnekler: *id-er-em* 9a/5, 9a/6, 16b/9, *id-er* 9a/9, 2a/14, 5b/2, 6b/12, 7a/3, 10a/1, 11b/5, 13b/4, 13b/5, 13b/7, 13b/9, 14a/4, 14a/11, 14b/3, 16b/8, *id-er-ler* 10a/5, 7a/2, 20b/8, 34a/21, *id-er-siñ* 27b/6, 21a/7, 20b/8, *iç-er-em* 16b/10, *geç-er-em* 16b/10, *dil-er-em* 17b/12, *ir-er-iz* 35b/2.

3.4.4. Geniş Zaman Eki [-me, -mez]

Geniş Zaman olumsuzluk anlamı bildiren eklerden *-me / -mez* ekleridir: *it-mez* 2a/4, 3b/10, 5a/10, 6b/2, 14a/3, 17b/6, *di-mez-siñ* 10b/2, 21a/6, *ir-mez* 21a/5, 21a/9, *vir-mez* 7b/4, 17a/9, 18a/15, *vir-me-zem* 17a/9, *vir-me-m* 12a/9, 12a/10, 12b/1, 12b/3, 12b/5, 19a/4.

3.4.5. Şart Kipi Eki [-sa]

Hem Eski Türkçede hem Orhun Türkçesinde ek *-sar* şekliyle kullanılmıştır. (Büyükeryılmaz, 2019, s. 62). XVII. Yüzyıl Osmanlı dönemine ait olan metnimizde şart kipi eki *-sa / -se* ile gösterilmiştir. *vir-se-ñ* 21a/10, *dir-se-ñ* di 11a/11, 2a/1, 10a/2, 11a/7, 27b/5, *it-se-ler* 12b/2.

3.4.6. İstek Kipi Eki [-e / -elim]

Eski Türkçede olduğu ekler yakınlık söz konusu, fakat 1. çoğul şahıs eki *-elim* Eski Türkçede yuvarlak ünlülü *-eliim* şekliyle kaleme alınmıştır. (Gülsevin, Eski Türkiye Türkçesinde "İstek Kipi" Üzerine. , 2014, s. 4). *id-e* 27a/4, *id-elim* 25b/11, 33a/12, 33b/1, *it-me-y-em* 34b/11.

3.4.7. Görülen Geçmiş Zaman Sıfat-Fiil Eki [-dık, -dik]

Geçmiş zaman sıfat-fiil (partisip) ekini bildirir. Ünlüleri, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi Osmanlı Türkçesinin gelişim sürecinde kimi zaman yuvarlak şekliyle kullanılmıştır. (Timurtaş, 1976, s. 351). *it-digi* 17b/3, *it-tigi-m* 15a/3, *itdigiñ* 25b/7, 25b/8.

3.4.8. Gelecek Zaman Sıfat-Fiil Eki [-icek, -ıcak]

Eski Anadolu Türkçesinde *-icek, -ıcak* gelecek zaman ekin kullanımı dudak uyumu açısındandır sağlam olmayan eklerden biridir. (Alanezi, Lana; Yalkın, Ali Osman, 2023, s. 101). Fakat çalıştığımız metnimizde tek bir örnekte düz tabanlı kelimedenden sonra düz ünlülü ek almıştır. *ir-icek* 26a/3.

3.4.9. Geniş Zaman Sıfat-Fiil Eki [-en]

(*-gan*) *-an* eki, Göktürkçe ve Eski Uygurcada oldukça sınırlı bir kullanım alanına sahipken Karahanlı ve Harezmi Türkçeleriyle birlikte en yaygın kullanılan geniş zaman sıfat-fiil eki hâline gelir. (Negiş, 2017, s. 24). Metnimizde ise *-en* şekliyle geniş zaman sıfat-fiil eski gösterilmiştir. *id-en* 13a/11, 2a/2, 12a/5, 12b/5, 14b/8, 15a/3, 21b/11, *id-en-ler* 22a/1, 7b/11, 33b/8, *itme-y-en* 2b/10, 2b/11, 19b/11, 20a/5, *vir-en-de* 7a/7, *ir-en* 18a/9.

3.4.10. Sıfat-Fiil Eki [-mek]

Fiilimsiler konusunda sıfat-fiil içerisinde yer alan *-mek* eki, metnimizde bazı örneklerine rastlanmaktadır: *it-mek* 11a/3, *eyle-mek* 22b/2, 36a/10, *bil-mek* 28b/3, *et-mek* 32b/10, 37a/20.

3.4.11. Zarf-Fiil Eki [-erek]

Ek, *{-e}/{-u}* zarf-fiili ile *{+rak}* ekinin birleşmesi ile meydana gelmiştir. Eski Türkiye Türkçesinde ekin *{-(y)IrAk}* şekli de vardır, fakat pek işlek değildir. XVII.-XVIII. asırlardaki Arap harfli metinlerde bu ek, yerini *{-arak}* şekline bırakmıştır. (Sır Dünder, 2015, s. 120). *id-erek* 4a/11, 11a/5, *di-y-erek* 4a/9.

3.4.12. Zarf-Fiil Eki [-ınca / -unca]

Bu ek, Eski Türkçede *-gınça, -ginçe* şeklindeydi. Eski Anadolu Türkçesinde uzun bir süre bu şekilde kullanılmaya devam edilmiştir. Osmanlı Türkçesinde ise ek, *c'*li şekle sokulmuş ve ünlü uyumuna bağlanmıştır. (Yavi, 2020, s. 73). Fakat metnimizde ise hem düz hem yuvarlak şekli mevcuttur. Düz şekilleri: *iç-ince* 5b/1, *gel-ince* 6a/1, *id-ince* 30a/8, 7b/10, 7b/7, *geç-ince* 7a/4, *yet-ince* 10a/5. Yuvarlak şekilleri: *ol-unca* 3b/13, 18b/4, 28a/11, 34a/9, 26a/16.

3.4.13. Zarf-Fiil Eki [-mekde]

-makda / -mekde ekleri Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde şimdiki zamanı ifade etmektedir. (Türk, 1999, s. 307). *it-mekde-siñ* 16a/10, 21a/7, *iç-mekde* 27b/7, *vir-mekde* 3b/1, *geç-mekde-dir* 6a/4, *göç-mekde-dir* 6a/5.

3.4.14. Fiilden Fiil Yapan Ek [-ış]

Yapım ekleri içerisinde işteş fiil eki olarak bilinen *-ış* eki, Eski Anadolu Türkçesinde ekin düz şekliyle kullanıldığı gibi (Ergin, 2000, s. 209). Metnimizde de düz tabanlı kelimededen sonra düz ünlülü ek aldığını görmekteyiz. *ir-iş-ür* 15b/10, 7b/10, *ir-iş-diñ* 22a/8, *ir-iş-mişiz* 10a/7.

3.4.15. Emir Kipi Eki [-gıl / -gil]

Ek, Eski Anadolu Türkçesinden beri emir kipinin içerisinde yer almaktadır. (Timurtaş, 1976, s. 338). Ayrıca bu ek, dua, beddua, uyarı, nasihat, bilgi verme ve güven duyma gibi durumlarda kullanılır (Uçar, 2015, s. 2058,2061). Metnimizde tek bir örneğe rastlanmaktadır: *virgil* 22b/10.

Sonuç

Batı Türkçesi içerisinde yer alan Osmanlı Türkçesi, asırlar boyunca dil açısından hem kelimeler de hem de eklerde değişikliklere maruz kalmıştır. Dönemin şairleri, edebiyatçıları kaleme aldıkları metinlere dayanarak kimi zaman eserlerdeki yazılış şekillerinin okunuşu kafa karışıklığına neden olmuştur. Eski Türkçede dudak uyumu sağlam iken, Eski Anadolu Türkçesinde ses olaylarının bozulmasının yaşandığı bir dönemdi. Bu bozulma süresi Osmanlı Türkçesinde belli bir döneme kadar devam etmiştir. Ancak XVII. yüzyılın başında, Osmanlı Türkçesi yazı dilinin gelişim aşamasına girmesiyle beraber dudak uyumundaki uyumluluk oranının net bir şekilde görülmektedir. Bu uyumun etkisini ve değişimini seçmiş olduğumuz “Divan-ı Âşık Ömer” adlı eserde açıkça görebiliriz.

Çalışmamızın temel bulguları ise, eser, harekeli bir metinden oluşmakta ve dönemin imla özelliklerini yansıtmaktadır. Kimi örneklerde düzlük-yuvarlaklık bakımından uyumsuzluklara rastlansa da uyumluluk oranı daha yüksektir. Şair, hem halk hem divan şairliği açısından Türk edebiyatında büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu alanda çalışmak isteyenlere büyük fayda sağlayacağına inanıyoruz.

Metnimizde bulunan bazı kelimelerin ve eklerin yazılış farklılıklarını göz önünde bulundurulmuştur. Bunların bir kısmı iki şekilli yazılışa sahiptirler. Eklerin bazı yerlerde düzleştiği bazı yerlerde ise yuvarlaklaştığı görülmektedir. Ayrıca benzer kelimedede iki ayrı hareke işaretini kullanmak da metinde ikiliye ve farklı okunuşa neden olmuştur. Uyumu en çok sağlam olan düz tabanlara gelen düz ünlülü eklerdir. Bununla birlikte metnimizde en çok kullanılan ek **Düz Tabanlı Kelimelerde Yuvarlak Ünlülü Ekler**'den *-up*, *-üp* ekidir. İzah edilmesi gereken sonuçlardan:

1. “*it-*” yardımcı fiili, Eski Türkçede olduğu gibi metnimizde de aynı şekilde kullanılmıştır: *it-mekde-siñ* 16a/10, 21a/7, *id-ince* 30a/8, *id-erek* 4a/11, *id-en* 13a/11, 2a/2, *it-mek* 32b/10, *it-tigi-m* 15a/3, *itdigiñ* 25b/7, 25b/8.

2. Şimdiki zaman ekine benzer bir görünüm sağlayan fakat geniş zaman eki olarak bilinen *-yür* eki metinde bir kaç örneğine raslanmaktadır. Ek, yardımcı *-y-* sesi ile *-ür*, *-ur* geniş zaman ekinden oluşmaktadır. Şimdiki zaman ekinin kökeni ise *-yorur*'dır. Örnekler: *ide-y-ür* 22a/10, *geze-y-ür* 13a/7, *kıla-y-ur* 17a/1 vd.

3. Eski Anadolu Türkçesinde de kullanılan gelecek zaman *-ıcak*, *-icek* eki metnimizde de kullanılmıştır. Düz tabanlı kelimedede ekin kullanımı: *iricek* 26a/3, Yuvarlak tabanlı kelimedede ekin kullanımı: *göricek* 33b/11.

4. Keza ikili kullanıma sahip *okı* ve *oğu* gibi kelimeler de metnimizde bulunmaktadır. *okı* 15a/7, *okınur* 6b/11; *oğunur* 6b/9.

5. Eski Türkiye Türkçesinde *-(y)ırac* şeklinde kullanılan zarf-fiil eki, metnimizde *-arak* ve *-erek* olarak kaleme alınmıştır: *id-erek* 4a/11, *di-y-erek* 4a/9.

6. EAT metinlerinde rastlanılan *-gıl* emir kipi eki metnimizde bir arzu, bir istek niyetinde kullanılmıştır: *virgil* 22b/10.

7. ET. ve EAT'de olduğu gibi emir kipi III. tekil ve III. çoğul şahıslarda ekler yuvarlaklıktır: *yap-sun* 37b/2, *virme-sün* 6a/8, *olsunlar* 5a/4.

8. Zarf-fiil ekleri eskiden de olduğu gibi metnimizde de yuvarlak şekliyle devam etmiştir: *bakma-y-up* 24b/7, *tart-up* 12b/3 vd.
9. Metnimizde uyum sağlamayan bir diğer ek görülen geçmiş zaman sıfat-fiil ekidir: *gör-digi-n* 9b/10, 10b/5, *şun-dığı* 40b/1...
10. Dönüştürülük eklerinde uyumsuzluk söz konusu: *bul-ın-ur* 5a/11, 39a/4, *gör-in-ür* 25a/16..
11. Edilgenlik eklerinde uyumsuzluk söz konusu: *tut-ıl-ur* 19a/8, *boz-ıl-up* 22a/7.
12. İşteşlik eklerinde uyumsuzluk söz konusu: *ir-iş-ür* 15b/10, *ir-iş-diñ* 22a/8.

Kaynakça

- Alanezi, Lana; Yalkın, Ali Osman. (2023). "Vasiyyetü'l-Arifin" Adlı Eserde Dudak Uyumu Süreçleri. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(5).
- Banguoğlu, T. (1959). *Türkçesinin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Büyükerem, E. (2019). -sa Şart Kipinin Tarihsel Gelişimi. *Büyükeryilm Kapadokya Sosyal Bilimler Öğrenci Kongresi Özel Sayısı*, 2(1).
- Çavdar, Y. (2022). Âşık Ömer Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 9, 502.
- Çelepi, M. S. (2005). *Âşık Ömer Divânı'nın Tahlili*. Isparta : Süleyman Demirel Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi).
- Çürük, Y.; Erkinay Tamtamış, H. K. (2022). Türkiye Türkçesinde Geniş Zaman Ekinin Kuralısızlığı Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(2)., 1145.
- Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine. (2002). Osmanlı Türkçesi. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Develi, H. (1995). *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*. Ankara: TDK Yayınları.
- Eker, Ü. (2010). Çağatay Türkçesinde Eklerde Görülen Yuvarlaklaşmalardaki Eski Anadolu Türkçesi Etkisi. *Turkish Studies*, 5/1., 380.
- Ergin, M. (2000). *Türkçe Dil Bilgisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.
- Gülsevin, G. (1999). *Eski Anadolu Türkçesinde Fiillerin Tasnifi*. Afyon : Afyon Kocatepe Üniversitesi, (Yüksek lisans tezi).
- Gülsevin, G. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. (2014). Eski Türkiye Türkçesinde "İstek Kipi" Üzerine. *İlmi Araştırmalar*, 13.
- Karasoy, Y.; Yavuz, O. . (2003). 17. Yüzyıl Saz Şâiri Âşık Ömer Üzerine Bazı Mülâhazalar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 179.
- Karasoy, Y.; Yavuz, O. (2010). *Âşık Ömer Divanı*. Konya: İnci Ofset.
- Kartallıoğlu, Y. (2011c). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16., 17. ve 18. Yüzyıllar)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Murad, S. (2017). Lügat-ı Müşkilât-ı Eczâ'da Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(2)., 690.
- Neğiş, Z. (2017). "Tarihî ve Çağdaş Türk Dillerinde -gan (-an) Ekinin İşlevleri". *Journal of Turkish Language and Literature*, 56(56).
- Özdarendeli, N. (2005). Türk Dilinde Geçmiş Zaman. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 7(2).
- Özdemir, E. (1968). Türkçede Fiillerin Çekimlenişine Toplu Bir Bakış. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 15.
- Şehin, H. (2003). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sır Dünder, A. N. (2015). Hikâyet-i Meymûne Bânü-yı A'zam'da Dudak Uyumu. *Researcher: Social Sciences Studies*, 1(3), 103.
- Temizkan, M. (2007). *Âşık Ömer'in Taşkent'te Basılmış Divanı Üzerine Bir İnceleme*. İzmir : Ege Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi).
- Timurtaş, F. K. (1976). Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri. *Türkiyat Mecmuası*, 18., 351.
- Türk, V. (1999). Türkçede Şimdiki Zaman Kavramı, Çekimleri ve Ekleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, 1996(44).
- Uçar, M. (2015). Emretmeyen Gıl- Eki. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10/8.
- Yavi, F. (2020). Hikâyet-i Üveysü'l-Karanî'de dudak uyumu. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 61, 62.
- Yavuz, O.; Küçükballı, F. (2020). Âşık Ömer Divanı'na Katkılar VII. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 44., 287.

هاوئاھەنگی دەنگی لە دیوانی عاشق عمر

گۆران صلاح الدین شکر

بەشی زمانی تورکی، کۆلیژی زمان،
زانکۆی سەلاحەددین-هەولێر، هەریمی
کوردستان، عێراق

goran.shokor@su.edu.krd

مرتضی سیف الدین نجم الدین

بەشی زمانی تورکی، کۆلیژی زمان،
زانکۆی سەلاحەددین-هەولێر، هەریمی
کوردستان، عێراق

najmuldeen.murtadha@su.edu.krd

پوختە

(عاشق عمر) یەکیکە لەو شاعیرانەی کە بە شیعری فۆلکلۆری ناسراوە، لە سەدەی حەفدەدا ژیاوە. شاعیر جگە لە شیعری فۆلکلۆری، بەهەمان شیوەی شاعیرانی ئەو سەردەمەیی کە تیندا ژیاوە شیعری بە کیشی عەرووز نووسیوە، ئەمەش لە بەرھەمەکانیدا بە ڕوونی دەبینرێت. چەند وینەیک لە بەرھەمەکانی لەبەر دەستدان، کە دواتر نووسەرێک وەک ئۆرھان یاقوز و یاکوب قەرەسۆی کاریان لەسەر بەرھەمەکانی کردووە و بلاویانکردووەتەو، بەمەش گرنگیان بەرھەمەکانی ئەم شاعیر و کارکردن لەسەر شیعەرەکانی شاعیر لە گۆقارەکاندا هەم لە زمانی تورکی و هەم لە جیھانی ئەدەبی تورکیدا بەرھەمەکانی بەخۆیوە بینیوە. گرنگترین بابەتەکانی ناوەرۆکی شاعرەکانی ئایینی و خۆشەویستی لەخۆدەگرێت. سەرچەم شیعەرەکانی بە کیشی عەرووز (عروض) نووسراون. تاییبەتەندییە زمانەوانییەکانی ئەو سەردەمە بە ڕوونی لە شیعەرەکانیدا دەبینرێت. بابەتی شیکاری ئەم توێژینەوێیە بریتیە لە هاوئاھەنگی دەنگی بزوینەکان، ئەمەش تەنیا لەسەر بنەمای ھارمۆنی فۆنیم لە کارەکاندا لە توێژینەوێکە باسکراوە. گرنگترین تەوہرەکانی ئەم توێژینەوێیە بریتیە لە پاشگری بزوینە دەورییەکان لە وشە بنەما تەختەکان (Düz Tabanlı Kelimelerde Yuvarlak Ünlülü Ekler)، پاشگری بزوینە تەختەکان لە وشە بنەمای دەورییەکاندا (Yuvarlak Tabanlı Kelimelerde Düz Ünlülü Ekler) و پاشگری بزوینە تەختەکان لە وشە بنەما تەختەکاندا (Düz Tabanlı Kelimelerde Düz Ünlülü Ekler). **وشە سەرھەکییەکان:** عاشق عمر، تورکی عوسمانی، هاوئاھەنگی دەنگی، رەگی ووشە.

التناغم (التوافق) الصوتي في ديوان عاشق عمر

گۆران صلاح الدین شکر

قسم اللغة التركية، كلية اللغات
جامعة صلاح الدين – أربيل،
إقليم كوردستان، العراق

goran.shokor@su.edu.krd

مرتضی سیف الدین نجم الدین

قسم اللغة التركية، كلية اللغات
جامعة صلاح الدين – أربيل،
إقليم كوردستان، العراق

najmuldeen.murtadha@su.edu.krd

ملخص

يعد الشاعر عاشق عمر الذي عاش في القرن السابع عشر الميلادي أحد أهم الشعراء المعروفين بشعره الشعبي، ويمكننا أن نرى من خلال أعماله أن الشاعر إلى جانب الشعر الشعبي، كتب الشعر وفق الأوزان العروضية على الأسلوب الشعري الشائع في عصره، هناك أيضًا دواوين أخرى كتبها عاشق عمر بالإضافة إلى ذلك، ساهم أورھان یاقوز و یعقوب کاراسوي بشكل كبير في التعريف بالمؤلف وأعماله، إلى جانب عملهما المسمى "Aşık Ömer Divanı". وهذا مهم جدًا لكل من اللغة التركية وعالم الأدب التركي. ويتضمن الديوان موضوعات الدين والحب إلى جانب القضايا الاجتماعية، وتظهر في أشعاره السمات اللغوية للفترة الزمنية التي عاش فيها الشاعر، ويتمثل موضوع تحليلنا في هذه الدراسة النطق في الأحرف الشفوية، وبناءً على ذلك فقد تمت دراسة التناغم الصوتي في الأفعال فقط، وتتقسم الدراسة إلى أربعة عناوين هي: لوائح حروف العلة المستديرة في الكلمات المسطحة (Düz Tabanlı Kelimelerde Yuvarlak Ünlülü Ekler)، ولوائح حروف العلة المستديرة ذات الأساس الدائري (Yuvarlak Tabanlı Kelimelerde Düz Ünlülü Ekler)، ولوائح حروف العلة المستديرة ذات الأساس الدائري (Yuvarlak Tabanlı Kelimelerde Yuvarlak Ünlülü Ekler)، ولوائح حروف العلة المسطحة في الكلمات المسطحة (Düz Tabanlı Kelimelerde Düz Ünlülü Ekler). **الكلمات المفتاحية:** عاشق عمر، اللغة التركية العثمانية، التناغم الصوتي، أصول الكلمات.

Libial Harmony in Divan-ı Âşık Ömer

Murtadha Saifuddin Najmuldeen
 Department of Turkish Language,
 College of Languages,
 Salahaddin University – Erbil,
 Kurdistan Region. Iraq
najmuldeen.murtadha@su.edu.krd

Goran Salahaddin Shokor
 Department of Turkish Language,
 College of Languages,
 Salahaddin University – Erbil,
 Kurdistan Region. Iraq
goran.shokor@su.edu.krd

Abstract

Âşık Ömer is one of the most important poets known for his folk poetry who lived in the 17th century. In his works, it is evident that Ömer wrote poetry in the aruz meter in the style of the divan poets of the period in addition to his folk poetry. There are several copies of the works written by Âşık Ömer. After compiling "Âşık Ömer Divanı" by Orhan Yavuz and Yakup Karasoy, the importance of the author in both the Turkish language and Turkish literature world has increased with the studies that have examined his poems in a variety of literary studies. The content of this research includes topics such as religion and love. All of the poems were written in aruz meter and the linguistic characteristics of the period are clearly seen in the poems. Hence, only the sound events in verbs are considered in terms of labial harmony in this study. This work is examined under four headings such as Rounded Vowel Suffixes in Flat-Based Words (*Düz Tabanlı Kelimelerde Yuvarlak Ünlülü Ekler*), Flat Vowel Suffixes in Round-Based Words (*Yuvarlak Tabanlı Kelimelerde Düz Ünlülü Ekler*), Round Vowel Suffixes in Round-Based Words (*Yuvarlak Tabanlı Kelimelerde Yuvarlak Ünlülü Ekler*), and Flat Vowel Suffixes in Flat-Based Words (*Düz Tabanlı Kelimelerde Düz Ünlülü Ekler*).

Keywords: Âşık Ömer, Ottoman Turkish, Labial Harmony, Word bases.